

Výroční konference britské Společnosti pro výzkum vysokého školství,

Newport, Wales, 12.-14. 12. 2012

Britská Společnost pro výzkum vysokého školství je jednou z největších asociací vědců zabývajících se výzkumem vysokého školství na světě. V Evropě představuje početně největší oborovou komunitu a z hlediska záběru výzkumných aktivit nejširší a bezpochyby nejvíce reprezentativní pole výzkumu vysokého školství. Proto jsou její výroční konference, již několik let pořádané v hotelovém komplexu poblíž velšského Newportu, výborným odrazem nejen toho, na co se aktuálně zaměřuje britský výzkum vysokého školství, ale také naznačují soudobé trendy jak v tematickém zaměření výzkumu, tak v metodologické orientaci. V neposlední řadě také otevírají aktuální politické otázky stavu a perspektiv vysokého školství v globálním měřítku. Právě takovou otázku dali organizátoři do titulu loňské výroční konference, který zněl „K čemu je vysoké školství? Sdílené a sporné ambice“. Toto vymezení odpovídá na současnou rychlou přeměnu vysokoškolských systémů, která otevírá zásadní otázky po vizi pro budoucí rozvoj vysokého školství. Jednou z nejvíce sporných otázek, diskutované napříč aktéry uvnitř vysokého školství i z různých perspektiv

ve společnosti, je právě otázka po cíli a smyslu vysokoškolského vzdělávání. Dominantní tlak na ekonomickou prospěšnost se střetává s tradičnějším důrazem na akademické hodnoty, ale také s ambicemi týkajícími se sociální soudržnosti, mobility a kulturního a civilizačního poslání. Právě tato rozporuplná situace, odrážející se v řadě konkrétních krizových momentů aktuálně právě ve Velké Británii, tvořila rámec diskusí na loňské výroční konferenci.

Možnosti promýšlení těchto obecných otázek otevřelo především pět hlavních řečníků konference. Profesor raně-novověkých intelektuálních dějin na univerzitě v Oxfordu Howard Hotson, který je současně jedním z iniciátorů nedávného manifestu „Na obranu veřejného vysokého školství“, poukázal na radikální změny (nejen) v britském vysokém školství v posledních letech, které směřují k privatizaci veřejného vysokého školství. Od tzv. Brownovy zprávy z roku 2010 nastartovala britská vláda zásadní reformy tamějšího vysokého školství spočívající především v radikálním navýšení školného a v omezení veřejného financování humanitních a společenských oborů. Prof. Hotson ukázal, že za těmito reformami nestojí žádná dlouhodobá vize prospěšnosti vysokého školství, nýbrž že jsou pouze odpovědí na tlaky globální konkurenceschopnosti a rozpočtových škrťů. Veřejné vysoké školství se tak dostává do područí zájmů globálního kapitálu, což

výrazně mění jeho povahu. Argumentoval při tom tím, že dlouhodobé výsledky britských veřejných vysokých škol, které se pravidelně umísťují na špici celosvětových žebříčků a svou prestiží lákají tisíce studujících z celého světa, nezavdávají žádný důvod k takovým změnám. Ukázal vysokou efektivitu a přínos veřejně financovaného vysokého školství oproti různým typům soukromého vysokého školství, a naopak prezentoval negativní dopady komodifikace vysokoškolského vzdělávání na jeho kvalitu, dostupnost, sociální nerovnosti atd. V této situaci ohrožení, tvrdí prof. Hotson, se musí akademické prostředí sjednotit k obhajobě veřejného charakteru vysokého školství, zformulovat základní hodnoty, na nichž až dosud stálo, a aktivním způsobem vyvíjet nátlak na vládu i na ostatní vnější aktéry. Veřejný zájem, jak přesvědčivě ukázal na příkladu Velké Británie, totiž již dnes ve vysokoškolské politice prakticky nikdo neobhazuje.

Podobné trendy přesně popsal prof. Roger Brown, profesor vysokoškolské politiky na liverpoolské Hopově univerzitě a dlouholetý vysoký státní úředník na britském ministerstvu univerzit. Shrnul hlavní argumenty ze své nedávno vydané knihy „Vše na prodej? Marketizace britského vysokého školství“, ve které podrobně ukázal, jak britské vlády v posledních pětadvaceti letech postupně rezignují na prosazování veřejného zájmu ve vysokém školství

a jak se britská vysokoškolská politika (napříč politickým spektrem) přizpůsobuje ekonomizaci všech oblastí veřejného sektoru. Obzvláště poučný byl popis proměny struktur státní správy v této oblasti, které dovedly ministerstvo univerzit až ke sloučení s ministerstvy pro podnikání, obchod a investice do jednoho obřího úřadu pod hlavičkou podnikání, inovací a dovedností (*Department for Business, Innovation and Skills*).

Poněkud odlišnou perspektivu, avšak s podobnou naléhavostí, nabídl prof. Georg Krücken ze známého Centra pro výzkum vysokého školství v německém Kasselu, který si položil otázku, jaký dlouhodobý dopad mají proměny „ideje univerzity“ především na institucionální úrovni. Tradiční cíle vysokoškolských institucí ve výuce, výzkumu a tzv. třetí roli jsou stále více vnímány jako oddělené oblasti, kterých mohou instituce dosahovat přímým manažerským řízením komplexních procesů. Nezamýšlené důsledky v dlouhodobé perspektivě mohou podle něj převážit pozitivní krátkodobé dopady na efektivitu, pružnost a výkonnost organizací.

Spíše obecnou filozofickou úvahu předestřel sir David Watson, profesor vysokého školství v Oxfordu a dlouholetý prezident Společnosti pro výzkum vysokého školství. Jeho výchozí otázka se soustřeďovala především na přínosy vysokoškolského vzdělávání pro studující pregraduálních programů, a to v jejich sociálním

a individuálním zrání a dospívání. Doplnil tak (spíše okrajově zmíněné) „transformační“ trendy o tradičnější newmanovskou představu úkolu britské univerzity ve výchově morálně a společensky platných a vzdělaných jedinců, kteří tvoří elitu společnosti.

Z referátů představených hlavních řečníků poněkud vybočoval projev profesorky Suellen Shay z Centra pro rozvoj vysokého školství na univerzitě v Kapském Městě, ve kterém se věnovala teoretickému pohledu na podoby kurikula, a především jejich dopadu na nerovnosti ve vysokoškolském vzdělávání. Oproti tradičnímu pohledu, který se zaměřoval na sociální a ekonomické pozadí uchazečů o vysokoškolské vzdělávání, poukázala na tzv. epistemickou mezeru, která má zásadní vliv na míru dokončování studia, ale i na pozdější znalosti a schopnosti jejich využití v praktickém životě.

Samotnému konferenčnímu jednání předcházela jednodenní samostatná konference pro nové výzkumné pracovníky, která se svým rozsahem a záběrem přinejmenším vyrovnala hlavní výroční konferenci. Přes šedesát příspěvků zahrnovalo většinou dílčí studie z britského, ale i zahraničního prostředí, z nichž bylo několik oceněno konferenčním výborem.

Hlavní program konference se soustředil na pět výzkumných oblastí. Každé z nich bylo věnováno více než dvě desítky individuálních příspěvků a tematicky blízkých prezentací v tzv. sympoziích:

- › akademická praxe a práce, vysokoškolské kariéry a kultury;
- › vysokoškolská politika;
- › studium, výuka a hodnocení;
- › zkušenosti studentů;
- › vládnutí, vedení, řízení a kvalita.

Při takto širokém záběru programu, který probíhal ve dvanácti paralelních sekcích, je pochopitelně pro účastníka nemožné zhodnotit komplexně záběr přednesených prezentací. Současně by takové množství paralelní sekcí při detailní analýze dávalo dobrý obrázek o zájmu stovek účastníků o jednotlivá témata a příspěvky. Možnosti jednotlivce ale mohou dát pouze dílčí náhled na některé sekce a tematiky, které se setkaly s větším ohlasem a které odpovídají subjektivním výzkumným zájmům. Na základě vlastního subjektivního výběru tak zmíním jen velmi omezený výběr několika zajímavých sekcí.

Jako velmi hojně navštívenou a diskutovanou sekcí prvního dne bych vyzdvihl symposium tematicky věnované akademickým praxím, práci a kulturám zaměřené na využití kvalitativní metodologie. Příspěvky v této sekci tak zahrnovaly např. výsledky narativního výzkumu konstruování identity mladších vědců, ale také prezentaci projektu, ve kterém se sběr dat prováděl elektronickou formou anonymních deníkových záznamů anebo kolektivní auto-etnografické zkoumání samotných výzkumných projektů, resp. výzkumného týmu. Ve stejném dni se potom v kratším sympoziu diskutovala teoretičtější

otázka vládnutí v rámci vysokoškolského systému, a to jednak na způsobech, jak jsou na britských vysokých školách využívány a zneužívány účetní systémy, jednak na příkladu filozofické analýzy konstruování důvěry mezi vládou a vysokými školami z pohledu simmelovské sociologie.

Z druhého dne konference mohu poukázat na dva kvantitativně zaměřené příspěvky, které jsou bezpochyby aktuální i pro český vysokoškolský kontext. První se věnoval otázce, jak souvisí pojetí vztahu výuky a výzkumu s oborovým zaměřením respondentů a došel k závěru, že toto pojetí je spíše závislé na představě akademiků o podobě výuky, a tudíž že role vědeckých disciplín pro ně není až tak zásadní. V druhém příspěvku byly prezentovány výsledky rozsáhlého výzkumu, jehož cílem bylo zhodnotit diferenciaci britských vysokých škol z hlediska posilování či oslabování nerovností v přístupu ke vzdělání. Na základě dat o přijímacím řízení autoři ukázali, že se diferenciaci na základě etnických a sociálních odlišností u jednotlivých univerzit v posledních patnácti letech výrazně nemění a že tedy některé elitní univerzity zůstávají stále výrazně selektivní právě z hlediska původu uchazečů. Třetí příspěvek, který bych vyzdvihl z druhého dne konference, se týkal tématu u nás navýsost aktuálního, a to hodnocení výzkumu. Na základě kvalitativního šetření mezi britskými akademiky autorky

zjistily, že přestože existuje všeobecný negativní vztah k britském modelu hodnocení výzkumu (RAE, REF), v praxi se akademici těmto pravidlům spíše přizpůsobují nebo se na jejich realizaci přímo účastní.

V posledním dni konference se jedno z poměrně hojně zastoupených sympozií konečně věnovalo otázce v podtitulu konference a navazovalo tak úzce na většinu projevů hlavních řečníků. Na konkrétních příkladech rozvíjení marketingových aktivit, tzv. *brandingu* a klientského přístupu ke studujícím, ukázalo několik účastníků konkrétní podoby komercializace a marketizace vysokého školství. Tuto debatu doplnil příspěvek zhodnocující vývoj, podobu a především dopad mezinárodních žebříčků vysokých škol na zrychlování spirály globální konkurence ve výzkumných aktivitách univerzit a současně negativní důsledky pro rovnost v přístupu, kvalitu výuky a rozpad akademických hodnot.

Představená výroční konference je bezpochyby ve světovém měřítku unikátní vědeckou akcí, která nejen ukazuje bohatost a kvalitu britského výzkumu vysokého školství, ale také, díky tomu, že právě britský výzkum a obecně vysoké školství stojí na špici současného vývoje, umožňuje nahlédnout trendy, které se v současném výzkumu objevují. Z dílčího pohledu účastníka se zdají být stále početnější kvalitativní výzkumy, v rámci nichž se hledají levnější formy sběru dat, které by však

umožnily stále velmi přesné porozumění a interpretaci současných proměn vysokého školství. Na druhé straně se stále více diskutuje otázka, kam současné vysoké školství po dvaceti letech řady překotných národních i mezinárodních reformních aktivit dospělo, a objevují výzvy, že je v současné situaci nutné se zastavit

a dostatečně promýšlet probíhající změny, aby v jejich důsledku nedošlo k nevratnému rozpadu pozitivních hodnot a přínosů, které vysoké školství bezpochyby dosud společnosti přinášelo.

Karel Šima

Konference „E-learning forum. Elektronická revoluce ve vzdělávání - ano či ne?“

Praha, 16. 5. 2013

Letošní, v pořadí již osmé, *E-learning forum* s podtitulem: „Elektronická revoluce ve vzdělávání - ano či ne?“ se uskutečnilo 16. května 2013 v Praze. Zájemci o využívání ICT ve vzdělávacím procesu tak mohli získat docela přesnou odpověď na položenou otázku v příjemném prostředí konferenčního centra hotelu Barceló.

Prvním řečníkem konference byla Ing. Monika Barton, MBA, PPC, která v současné době působí střídavě mezi Prahou a Novým Zélandem a mezi akademickou sférou a světem podnikání. Její vystoupení by se dalo shrnout do sloganu „Vítejte ve věku heutagogiky a odhodte paradigmat - nastupujeme do rozvojového safari!“ Monika Barton je nadšeným apoštolem heutagogiky, odnože pedagogiky, která staví na ultraliberálním

přístupu k vzdělávacímu procesu, který je zde postaven na „svobodném učení se na základě vlastní motivace a volby rozvojových metod“. Příspěvek nebyl nudným vhladem do tajů sebemotivace a následků pro (sebe) vzdělávací proces. Monika Barton byla živoucí ukázkou toho, že zánícený lektor kladoucí otázky a nastolující problémy, spíše než jejich učebnicová řešení, je zárukou udržení pozornosti publika a nasměrování jeho zájmu k přednášenému tématu. Svoboda, inovace, individualizace, kreativita mohou být a často jsou pouze prázdnými floskulami, přesto se najdou lidé, u kterých víte, že mohou mít reálný obsah.

RNDr. Kiril Ribarov, Ph.D. představil „E-nástroje v systému vzdělávání ČEZ“. Kiril Ribarov vystudoval Matematicko-fyzikální fakultu Univerzity Karlovy, kde se zabýval problematikou umělé inteligence. V úvodu své prezentace uvedl několik velmi pěkných příkladů toho, kdy je role ICT při vzdělávání nepostradatelná. Prvním příkladem bylo zobrazení